

MỘT CÁI CẤP VU Ở XỨ MÌNH

Xứ mình vài mươi năm về trước, người người ứ ứ khuyên hướng về đường văn học, mưu lập hai chữ công danh, ngoài ra tựa hồ như không biết gì đến. Gần đây nhờ cái phong trào Âu Mỹ tràn qua, quốc-dân ta mới biết cái phong trào ấy, mới lần lần tỉnh dậy, kể mở mang nông-nghiệp, người chen bước thưng trường, sông cái ốc hú-lậu, cho nghề là mặt nghề, vẫn còn thấy rất rõ trong các hàng người, không biết cái mặt nghề ấy trở thành một cái cấp-vu ở xứ mình ngày nay.

Một người có nghề, người ấy không bao giờ vất vả tâm thần, tự mình có đủ sức nuôi mình, đầu đồng tây nam bắc cũng chẳng sợ, năng mưa bão lụt không thể hại được nghề của mình, bình hòa đạo tắc không thể cướp đoạt được nghề của mình, nghề hăng là cái kho vô-tận; có người nhờ một nghề mà nên cơ-nghiệp, có người tính một nghề mà nuôi nổi vợ con, nghề hăng là cái suối tiền. Nghề qui lâu như thế, yếu trọng như thế, thế mà xứ mình không mấy ai đi đến, đường công-nghệ xem ra mù mịt, số đông người không được một hai kẻ có nghề. Ôi, sáng-vật của tạo-hóa sanh ra có hàng, vật dụng của sự người chế-tạo ra vô cùng; muốn cho xứ thành vượng, đường công-nghệ trước phải mở-mang; số đông làm ban ra sao cũng nhiều hơn số đi mua ở ngoài, dầu có ít đi nữa, cũng phải giữ hai cái ngân nhau, không hao giở cho số tiền thâu vào kém thua số tiền mua ở ngoài. Người xứ mình xưa nay chỉ nghe đem tiền ra mua, chứ chưa từng nghe làm được cái gì tính-xảo có giá-trị, chẳng nói chỉ bán ra ngoài - đương, chỉ nói làm để mình dùng, làm để bán trong xứ mình, nước mình, cũng không thấy. Đò sành, đồ gốm, đồ thiết, đồ tơ, cũng các vật dụng khác, một năm tính ra tám mươi ngoài thì phải biết là bao, cho đến làm nón đóng giày là nghề thương, chẳng chỉ là khó, thế mà có làm được cũng phần đông anh em ngoài Bắc, chứ ở Nam-kỳ này thật chẳng có mấy người. Đường công-nghệ trong một xứ hiểu quan như thế, ngân-thực! Tôi dám chắc ngân-thực này, không thật có nghĩa tương-quan. Buồn bán có phải mưu giảnh rằng: bất Nam-kỳ thật tốt, xứ Nam-kỳ thật giàu, mà dân Nam-kỳ thật ngu hèn, thật biếng nhác, thật dốt mù đường kinh-tế, tưởng cũng chẳng quá.

Có người nói rằng: Nam-kỳ ta là xứ nông-nghiệp, thứ di khí miêng-lục-tử, thì đất đai đai đầu mỡ, ruộng lúa đầy đồng, công làm thì ít, hoa-lợi thì nhiều, một nghề nông cũng

đủ, cần gì mà phải dùng đến kỹ-nghệ. Phải, Nam-kỳ là nông-nghiệp, song nói như thế không nhằm, nhơn khâu ngày một sanh, đương-trị-sanh thêm kho, ruộng đất có chừng, biết đâu rộng cho nay mà không rộng cho ngày sau, chất đất không định, biết đâu tốt cho bây giờ mà không tốt cho dưới khoan mươi năm nữa. Nếu làm nông mà cứ giữ mãi lối cũ, được bao nhiêu, làm bấy nhiêu, không mở-mang, không khai-khân, không nghiên cứu chất đất phân-cây, thì nghề nông cũng có ngày đến khốn khổ. Ở vào thời-dời này, còn nghề quyết không nên để hững-hờ, cũng nghĩ đến tương-lai, cũng nghĩ lại cũng nên chân chính lên nữa, sự vững chắc của công-nghệ, như trên đầu đã nói, có thể cho ta dựa làm lưng, chống làm cột, tin cậy làm búa, ta chỉ lo nghĩ không tính, chứ không lo không có chỗ dùng; một người có nghề, một người tự lập, một nước người người đều có nghề, một nước người người đều tự-lập, nghề có thể làm cho ta vinh, làm cho ta ở vinh-dạng. Ta không nên quá thiên-trọng về công-nghệ, mà bỏ sự đứng đắn hai kẻ có nghề. Ôi, sáng-vật của tạo-hóa sanh ra có hàng, vật dụng của sự người chế-tạo ra vô cùng; muốn cho xứ thành vượng, đường công-nghệ trước phải mở-mang; số đông làm ban ra sao cũng nhiều hơn số đi mua ở ngoài, dầu có ít đi nữa, cũng phải giữ hai cái ngân nhau, không hao giở cho số tiền thâu vào kém thua số tiền mua ở ngoài. Người xứ mình xưa nay chỉ nghe đem tiền ra mua, chứ chưa từng nghe làm được cái gì tính-xảo có giá-trị, chẳng nói chỉ bán ra ngoài - đương, chỉ nói làm để mình dùng, làm để bán trong xứ mình, nước mình, cũng không thấy. Đò sành, đồ gốm, đồ thiết, đồ tơ, cũng các vật dụng khác, một năm tính ra tám mươi ngoài thì phải biết là bao, cho đến làm nón đóng giày là nghề thương, chẳng chỉ là khó, thế mà có làm được cũng phần đông anh em ngoài Bắc, chứ ở Nam-kỳ này thật chẳng có mấy người. Đường công-nghệ trong một xứ hiểu quan như thế, ngân-thực! Tôi dám chắc ngân-thực này, không thật có nghĩa tương-quan. Buồn bán có phải mưu giảnh rằng: bất Nam-kỳ thật tốt, xứ Nam-kỳ thật giàu, mà dân Nam-kỳ thật ngu hèn, thật biếng nhác, thật dốt mù đường kinh-tế, tưởng cũng chẳng quá.

Có người nói rằng: Nam-kỳ ta là xứ nông-nghiệp, thứ di khí miêng-lục-tử, thì đất đai đai đầu mỡ, ruộng lúa đầy đồng, công làm thì ít, hoa-lợi thì nhiều, một nghề nông cũng

VĂN UYÊN

ĐÊM NĂM KHÔNG NGỦ

Vào trường tây-mạng đã bao người...
Hành trước đông-bao có một ai...
Cây cỏ buồn trong khi vắng khách...
Giăng-sơn quên lũng lức không người...
Bàng-khuôn tác dạ thán cùng phận...
Khắc khoải thâu đêm đứng lại ngồi...
Muốn hét một hơi toang vô-trụ...
Bồn ngán nam-ngủ, ngủ chưa thoải...

Nam-Kiều.

TIỀN MỘT VỊ HÒA-THƯỢNG RA

VIẾNG CHUA HUONG-TICH

Trời biển với với nọ ánh hồng...
Hố Tây non Tạng lượn xa tường...
Bụi trần dăm bụi mây chen đầu...
Cành phát chừa Hương gió quạt lồng...
Tướng đạo những ai mới thấy...
Thiền minh chưa sạch nợ tang bồng...
Của thuyến sư sư khi lui gót...
Đông tây con ngựa tiếng sấm không...

Nam-Kiều.

ĐIỀU MỘT ÔNG NGHĨ-VIÊN

TRUNG-KY

Nghĩ như ông chẳng sống làm chi...
Già cả sao bằng chết gấp đi...
Bà khỏi ngoài vòng ma ác nghiệp...
Còn ngồi trên ghế phát từ bi...
Bất cùn lăm chữ đã không sất...
Bãi bạc ba năm cũng hóa chi...
Thả đống tiền dầu về cõi tây...
Còn hơn mang tiếng Nghĩ Trung-Ky...

Tùng-Lâm.

XEM CỘP TRONG VƯỜN THỦ

Lần ngày đến viếng chùa sơn-lâm...
Sao chưa không vui kiểm chỗ nằm...
Lỡ mất tròn vo đôi mắt lại...
Nhân hăm rằm bèn đây dạo găm...
Bỏ tay ngoảnh nhìn thân vào cũ...
Lỡ bước ăn nông lúc ăn hăm...
Cho biết hăm thiêng còn thất thế...
Sao ai trông thấy chẳng thương tâm...

Vườn-Hoàn.

VĂN NẾ-NGHĨ

Tình là dây oan....

Đồng hồ đã 3 tiếng, ga gáy sáng...
Trong người vắng vẻ, chốn có phòng...
Leo lét ngọn đèn xanh; một lát lại nghe...
Tiếng gõ kèn lả rả. Không biết đêm...
nay là đêm gì mà khiến cho lòng em...
bối rối, trệ em bần thần, nằm trở qua...
trở lại hoài, nhắm con mắt mà không...
sao ngủ được? Hay là nỗi riêng còn...
mắc mứi tình chi đây?

Tình, tình là giống gì? Ta là cõi...
phước, tình là dây oan, em vẫn biết...
rồi mà. Vậy có sao mà đêm khuya...
luôn những băn khoăn; hay là cái tình...
em lấy làm khó giải đó chăng?

Em nhắc đến tình, em càng thêm...
khấp-sợ; đời này giờ biết ai là người...
có tình, mà ai là người vô tình, tình...
cũng có tình-giả tình-thiệt, người cũng...
có người phải người không; biết cái...
phân-mớng mành này có khi nào...
tự-vì tình mà vì rồi phải chịu lấy cái...
đau đớn thay phần đời này... đó ru?

Tình, tình là dây oan nghiệt, khi...
lên mui tình, thì nào lại đã vàng...
chất chuột, tình yêu thương lại lằng...
lằng la bao; đến chừng phần lợt hương...
phai, thời đã thấy toàn hồ hạc hành...
rẻ hai mối tình. Rồi để cho kẻ vương...
lấy nợ tình lấy đêm làm ngày, lấy...
ngày làm đêm, vào ra vô định, bỗng...
thốt tiếng cười, vào nhiều đã thấy...
cái tình đời này như thế!

Tình là dây oan nghiệt, em biết...
mối làm vậy, mà em đương chìm nổi...
giữa biển tình này!

Nhớ lại hôm nào, tóc vẫn chấm vai,

bán như thế mà còn khoe...
khoang là buồn bán thì thật là...
thất-sách không gì bằng.

Không những thế mà thôi...
mình không công-nghệ, tự mình...
đủ mất lợi-quyền của mình, mà...
lại còn hại nữa. Những người...
giàu có chẳng nói chi, đến người...
nghèo khổ mà không nghề, thì...
giữ sao cho khỏi không làm đến...
những việc phi-vi, trong dân...
giang-thương có quan-cấp trọng...
kể trước thuế, tôi dám chắc hàng...
người ấy không nghề nghiệp mà...
ra, nghề-nghiệp đối với vận...
mang quốc-dân thế nào tưởng...
không cần nói cũng biết. Cái...
nguyên do công-nghệ ở xứ ta...
không được chân-chính, phần...
quốc-dân ta ai cũng có một...
phần lỗi cả. Người trên không...
đủ - xứng mớ - mang, người...
dưới không chịu tìm tâng học...

VĂN NẾ-NGHĨ

Tình là dây oan....

Đồng hồ đã 3 tiếng, ga gáy sáng...
Trong người vắng vẻ, chốn có phòng...
Leo lét ngọn đèn xanh; một lát lại nghe...
Tiếng gõ kèn lả rả. Không biết đêm...
nay là đêm gì mà khiến cho lòng em...
bối rối, trệ em bần thần, nằm trở qua...
trở lại hoài, nhắm con mắt mà không...
sao ngủ được? Hay là nỗi riêng còn...
mắc mứi tình chi đây?

Tình, tình là giống gì? Ta là cõi...
phước, tình là dây oan, em vẫn biết...
rồi mà. Vậy có sao mà đêm khuya...
luôn những băn khoăn; hay là cái tình...
em lấy làm khó giải đó chăng?

Em nhắc đến tình, em càng thêm...
khấp-sợ; đời này giờ biết ai là người...
có tình, mà ai là người vô tình, tình...
cũng có tình-giả tình-thiệt, người cũng...
có người phải người không; biết cái...
phân-mớng mành này có khi nào...
tự-vì tình mà vì rồi phải chịu lấy cái...
đau đớn thay phần đời này... đó ru?

Tình, tình là dây oan nghiệt, khi...
lên mui tình, thì nào lại đã vàng...
chất chuột, tình yêu thương lại lằng...
lằng la bao; đến chừng phần lợt hương...
phai, thời đã thấy toàn hồ hạc hành...
rẻ hai mối tình. Rồi để cho kẻ vương...
lấy nợ tình lấy đêm làm ngày, lấy...
ngày làm đêm, vào ra vô định, bỗng...
thốt tiếng cười, vào nhiều đã thấy...
cái tình đời này như thế!

Tình là dây oan nghiệt, em biết...
mối làm vậy, mà em đương chìm nổi...
giữa biển tình này!

Nhớ lại hôm nào, tóc vẫn chấm vai,

bán như thế mà còn khoe...
khoang là buồn bán thì thật là...
thất-sách không gì bằng.

Không những thế mà thôi...
mình không công-nghệ, tự mình...
đủ mất lợi-quyền của mình, mà...
lại còn hại nữa. Những người...
giàu có chẳng nói chi, đến người...
nghèo khổ mà không nghề, thì...
giữ sao cho khỏi không làm đến...
những việc phi-vi, trong dân...
giang-thương có quan-cấp trọng...
kể trước thuế, tôi dám chắc hàng...
người ấy không nghề nghiệp mà...
ra, nghề-nghiệp đối với vận...
mang quốc-dân thế nào tưởng...
không cần nói cũng biết. Cái...
nguyên do công-nghệ ở xứ ta...
không được chân-chính, phần...
quốc-dân ta ai cũng có một...
phần lỗi cả. Người trên không...
đủ - xứng mớ - mang, người...
dưới không chịu tìm tâng học...

PHÊ BÌNH BÁO GIỚI

— Trung-Lập-Báo số 228, ra ngày 30 Octobre 1924, bài « ai biết làm phước » có câu: « tôi tự nhận câu sách thánh hiền « hoán (?) thiên đầu phụ hảo tâm nhân » tôi tuy chưa có mấy tuổi đầu song tôi đã làm hướng đến câu sách ấy rồi ».

Chữ thánh hiền nói một đàng; tác-giả cái-lương đi một nẻo; nghĩa là tác-giả đem chữ « đầu » vào đời cho chữ « bất », song tiếc rằng không hợp cách, vì những chữ: « hoán-thiên... phước-hảo-tâm-nhân » đó là chữ nhô, còn chữ « đầu » mà tác-giả mới phát minh ra đó là chữ « uôm » ở mếp kỳ-giá, một câu « chữ » mà lại chen thêm một tiếng « uôm » vào, văn-chương không thể dùng chữ « da-bô » lộn-xộn như thế được! Và chúng ta là một câu sách, chứ có phải một món ăn gì hay cái thú vui gì, mà tác-giả xưng là mình đã « làm hướng ». Cái nghĩa chữ « làm hướng » đối với tác-giả rộng rãi lắm thay!

— Lục-tinh-tân-văn số 1923, ra ngày 8 Janvier 1925, bài « thuyết thây » có câu: « học tới khôn nơi, lòng dân phước-phúc ».

Phước-phúc nghĩa là bề-bộn rắc-rối, người ta hay chỉ vào các công việc, giả như nói: « việc ấy nhờ ra phước-phúc làm » hay là « câu truyện phước-phúc làm »; chứ đến như « lòng dân » mà nói là « phước-phúc » thì khó nghe.

— Tân-dân-Báo số 44, ra ngày 8 Janvier 1925, bài « thơ dưới bài « câu công lịch » có câu rằng: « tiền-dò nay còn tiếng Langsa ».

« Tiền-dò nay còn tiếng Langsa » đọc chẳng ra nghĩa lý gì, mà cũng chẳng ăn nhập đâu với việc kiều-lương đạo lý mà tác-giả đang bàn đó. Nực cười thay!

— Lục-tinh-tân-văn số 1924, ra ngày 9 Janvier 1915, bài « người sợ không hay biết phải » có câu rằng: « còn sao theo thì đức thì thiệt là con nhà trâm (?) anh phật-đuyết, rân-rát vinh-vang ».

« Tôi đức » là « con nhà trâm anh phật-đuyết » phải chăng? « Con nhà trâm-anh phật-đuyết » là « tôi đức » phải chăng? Hay tác-giả không hiểu « tôi đức » là thế nào; « trâm anh phật-đuyết » là thế nào chăng?

— Lục-tinh-tân-văn số 1925, ra ngày 10 Janvier 1925, bài « thời thế nhân-chính » có câu rằng: « cỡi thể thân mà đem dạ lấy-lương khiến cho thôn lý đảo-huyên dân sự ».

Tác-giả dùng câu đặt câu một cách lộn-xộn quá! Xưa nay người ta thường dùng tiếng « lấy-lương », giả như « danh tiếng lấy-lương », « thanh-thế lấy-lương » chứ có ai nói « đem dạ lấy-lương » bao giờ! Đến như tác-giả nói: « thôn lý đảo - huyền dân sự », thì nghe lại càng lộn-xộn và vô-nghĩa lắm! Thôi xin bỏ hai chữ « dân sự » ở dưới thì hay hơn.

— Trong bài « lý lẽ » có câu: « có một đêm người đồng nức đương lên tay cái lộn cùng nhau ».

Không hiểu tác-giả đặt câu, sao lại cứ dùng chữ thừa để cho câu đọc không biết nghĩa thế nào, và cũng không biết hiểu thế nào; giả như nói: « đương cái lộn cùng nhau » thì cần gì phải chen hai tiếng « lên tay » vào cho thêm phiền!

— Cũng số báo ấy, mục « thơ - sự » Saigon, một việc thấy đầu - đề là « dân là mớ cũng làm thất-xâm ».

Cứ như câu ấy, thì thời xau riêng để cho dân ông hay sao? (ngon hát phê bình chứng muốn phê bình chỉ từ những thời sự nhỏ mọn làm gì, song vì nghe quá trái tai nên nhắc lại cho thuật-giải rõ)

— Cũng số báo ấy, bài « sự - tình của hương-chức làng » có một đoạn rằng: «... phước đồng trướng là dân mỗi dọc, lại cũng có nhiều vị lập phước đồng hiệp-đáp dân - tình, lại là lập quyền riêng cá - đẳng cấp phước nhỏ, chẳng lượng người trạch cá trạch nhơn tri tài; há có phước đồng thì cá, chẳng luận đối hay chủ, thường-hạ tôn-tỷ, nhĩn-điều bất quá, vì xa quan nhơn rõ cái bại lý cơ-quan đâu? »

Tác-giả đặt câu như người nói cá-lâm, trong một câu trên vừa nói « chẳng lẽ người trạch cá »; lại lại nói « trạch nhơn tri tài » thế có phải tứ đả lưỡng - quần lối lại trùng điệp không? Đến như câu: « xa quan nhơn rõ cái bại lý cơ-quan đâu? » thì cá-lâm không hiểu nghĩa chữ « bại lý cơ-quan » ra sao! « Bại lý cơ-quan » ý nghĩa là: « phát-tiết sự-mâu-nhiệm ». Vậy mà tác-giả nói « xa quan nhơn rõ cái bại lý cơ-quan đâu? » thì còn ra ý nghĩa gì nữa.

— Trong bài « lý lẽ » có câu: « như cũ vượt đàng đờ cho hợp ». Không hiểu tác-giả muốn nói gì, mà kể phước-phúc này để nói cái gì cũng không hiểu gì là gì cả.

— Lục-tinh-tân-văn số 1878 ra ngày 14 Novembre 1925, bài « cũng có hay là cũng ông? » có câu rằng: « để cho một thầy nào đó dắc hai ba cục ngọc oan ương ».

Tác-giả muốn chỉ « ngọc oan-ương » là mĩ-nhơn phải chăng? Nếu thế thì làm rồi! « Oan-ương » nghĩa là chim oan chim ương; hai con này: một con trướng; một con mắt; thường hay đi cùng bay, cho nên người ta thường ví vào vợ-chồng. Vậy mà nay tác-giả đến hạ bút nói « dắc hai ba cục ngọc oan-ương », « oan-ương » mà là cục ngọc ư!

NAM-KIỀU

Các nhà buôn ta nên ghé mắt

Xin các nhà buôn nước ta xét lại rằng sự buôn của ta đối với người Tàu kém xa chừng nào. Người Tàu buôn bán ở xứ ta rần rần rộ rộ như vậy mà họ còn lo sợ cho cái địa vị họ không vững vàng, xem một bài « Cổ-dụng thương-nghiệp trong bài Hoa-khưu của người Tàu ở Cholôn thì đủ rõ cái cuộc cạnh tranh thương-nghiệp của họ là dường nào. Tôi dịch ra sau này cho đồng-nhơn ta xem xét.

« Lâu nay người Trung-quốc chúng ta hàng buôn về nghiệp buôn, nhưng mà xét lại môn đồ chế-tạo của ta thì thiếu thốn ra ngoài kém thua các nước bộ phận. Xét ra có sáu cái nguyên-nhơn: 1. Tự-bản là có một ít nhà giàu có thì tự-mình kinh doanh một sự nghiệp riêng; làm ra một vật gì, chỉ muốn thâu mỗi lợi trước con mắt cho mau, vậy thời thế nào mà được hoàn mĩ. 2. Sự dùng người không đáng, phần nhiều trong nhà buôn hay dùng những vị công-tử ăn chơi, không kiếm phương trả nể, ấy cũng một cái khuyết điểm của ta. 3. Không hiểu thời thế; như trong khoản về năm giặc giả Âu-châu, ấy là chuyện cái dịp nhà buôn ta vận động, vậy mà nhà buôn ta điềm nhĩn, để cho Nhật-bôn họ thừa dịp ấy mà họ lấy lương qua sức. Nhà buôn ta có đời nhà chúng mua chơn val trong lúc ấy, song lại phải một cái tánh hay eo sách cho nên phải bị chúng đả mà trở lại. 4. Các hạng người mà chuyên về chế-tạo đó là những hạng người thường, cho nên chế-tạo được mà phải mua máy móc ngoại quốc mà dùng các công-nhệ người đi du-học ngoại-quốc thì không